

kolika základních typů podle jejich různých sociologických a sociálně psychologických základů. To ovšem Michels ještě nemohl provést, neboť mu scházel monografický materiál, který máme dnes po ruce.

Michels nedovedl se také ve svém díle zbavit všech nevědeckých »předsudků« zejména těch, jež vytvořil marxismus. O společenských třídách, zejména o buržoasii a proletariátu, mluví jako o pevných entitách, kdežto dnešní sociologie v nich vidí jen volně utvořené ideologické skupiny, které nejsou nijak pevně ohraničeny. Pojmy, jako třída, ideologie a pod. Michels volně používá jako všeobecně známé věci, aniž by se snažil je jakkoliv definovat a obsahově vymezit. Jest to nepřesné a tudíž dnes již vědecky nesprávné. Také metoda, s níž Michels své dílo zpracoval, nevyhovuje již požadavkům moderní sociologie. Dovedl se sice postavit na stanovisko nezaujaté a nehodnotící objektivnosti, avšak jeho dílo neroste z empiricky soustavně sesbíraného materiálu, nýbrž ze zběžně, byť i geniálně odpozorovaných thesů, které jsou teprve dodatečně *illustrovány* příklady ze sociální skutečnosti. Michels své dílo nedokumentuje, nýbrž pouze ilustruje a to dokonce příklady vybranými, jak jsme ukázali, jedině ze země (Německa) a stran (socialistických), jichž život nejvíce potvrzoval autorovy these. Na příklad schema stranické struktury, načrtnuté na stránce 55 jest příliš libovolné, zejména svými rozměry, než aby stačilo vědecky ukázat na pravidelnost pozorovaných jevů. Dnes bychom vyžadovali percentuálního výpočtu jednotlivých složek strany co do velikosti a to alespoň z několika velkých stranických celků různých zemí.

Na konec ještě několik slov o českém překladu Michelsova díla a jeho významu. Překlad jest drem Hochem pořizen vzorně, odpovídá věrně originálu a jest zároveň po stránce jazykové velmi jemný a hladký, což při překladu z němčiny není zajisté snadným úkolem. Méně jasným jest nám však poslání českého překladu této knihy. Překlad velkého vědeckého díla může podle našeho zdání mít dva hlavní úkoly, vědecký a popularisační. Od vědeckého překladu požadovali bychom naprostou úplnost. Proto nemůžeme souhlasit s tím, že dílo bylo vydáno bez abecedního rejstříku připojeného k originálu. Znesnadňuje to praktické použití díla ke studiu a citaci. Litovati jest také toho, že byla vynechána velká část autorovy předmluvy k druhému vydání a to část, kde Michels odpovídá svým kritikům, mezi nimi také T. G. Masarykovi, což by českého čtenáře zajisté zvláště zajímalo. O významu českého překladu Michelsova díla pro naši vědeckou práci jest však vůbec nutno pochybovati, neboť je těžko si představit, že by vážný vědecký pracovník neznal u nás tolik německy, aby si nemohl dílo prostudovat v originále. K popularisování Michelsovy knihy v širších vrstvách by na druhé straně stlačil vhodně pořizený výtah po vzoru překladu francouzského. Rozsáhlost knihy a zejména její cena (65.— Kč) nepřispěje zajisté k její popularitě. Kromě toho pokládáme za jediný prostředek k přiblížení takovéto knihy českému čtenáři důkladnou předmluvu, která by osvětlila význam, po případě i vady dnes již poněkud zastaralé knihy. Předmluva, která by ukázala, jaké místo zaujímá Michelsovo dílo v současné sociologii a politické vědě a zejména také, jak na ně bylo u nás živě svého času reagováno (T. G. Masarykem a Edvardem Benešem), byla by v mnohém ohledu sama významným vědeckým činem. Myslím, že zkušenosti v tomto směru učiněné s jinými překlady sociologických knih opatřených předmluvami (na př. I. A. Bláhova předmluva k Gilletově Sociologii venkova, nebo Ullrichova k Wormsově Sociologii) jsou velmi cenné.

Dr. Jan Mertl.

PROF. DR. F. VAVŘÍNEK: PARLAMENT A POLITICKÉ STRANY. Vyšlo ve Sbírce přednášek a rozprav, řada I., extense vysokých škol pražských, svazek 6. Nákladem Jednoty československých matematiků a fysiků v Praze. Praha 1930, stran 60 za Kč 12.—.

Drobná publikace Vavřínkova, která podává obsah přednášky, konané v cyklu o moderním státě, jest rozdělena v pět kapitol: poučka o pružnosti politických stran, politické strany součástí ústavy, nauka o vládě parlamentní, o úpadku parlamentarismu a o parlamentu korporativním; připojen jest výběr ze starší a novější literatury. Jest časovou a zasluhuje pozornosti.

Stranou politickou podle americké definice jest rozuměti *organisované* sdružení voličů, zřízené za účelem *kontroly* nad osobnostmi poslancův a politikou vlády. Jakmile určitá skupina staví kandidáty při volbách, chce působiti na *směr* opatrování věcí veřejných, domáhat se *vlivu na státní správu* a zákonodárství, má tedy *politický účel* jako samostatná strana. Tam, kde příliš bují strany s jednostrannými, úzkými programy, život veřejný nevychází ze zápasů o drobné zájmové otázky. Odtud kdyby zákonodárství *státní* zamýšlelo zaříditi politické strany jako *právníké osobnosti a nutné činitele ústavní*, mělo by za podmínku uznání určité politické strany položití také vypracování *všeobecného* státního a národního programu strany s jejího hlediska, na nejšířším politickém základě s ohledem na *účely státu*. I strany čistě *negativní*, žijící jen z protestů a z oposice, byť i dočasně neměly žádné naděje na vítězství, musily by se namáhati podat všeobecný program s určitým celkovým světovým názorem a přesvědčením o účelu státu a odvykat si agitační využitkování toliko jediného programového bodu a požadavku. »I oposice musí ukázat, co by dělala, kdyby dospěla k moci a vládě« (str. 6). Podle Vavříčka *nelze* míti za pravé a skutečné strany politické ve vlastním slova smyslu frakce, které vzniknou na příklad tím, že vyloučený vůdce strany utvoří ze svých stoupenců *novou* politickou stranu jen za účelem, aby potíral vítěze; nová strana nesleduje žádný cíl, obsažený v státním účelu, nýbrž pouze jednostranně zájmy vyloučeného vůdce. Ani strany s programem *fragmentárním nebo partikulárním* nepokládají se za pravé politické strany, neboť od skutečné strany politické se žádá, aby se neomezovala na řešení jen *jediné* své zájmové otázky po způsobu jednostranně *zájmové skupiny*, nýbrž každá pravá politická strana musí mít také celkový názor o všeobecné politice státu, musí mít *všeobecný* program pro utváření celkových poměrů státních, musí také mít zřetel na zájem obecný, nejen na svůj fragmentní stavovský program. Odtud *moderní* strany stavovské, jako strana agrární, vytvářejí si také *celkový* program pro všeobecnou politiku státu s hlediska *obecného*, i když program bývá tříděně přibarven. Pro stát je vždy výhodou, kde jsou velké a mocné strany a kde stran je málo, tam lze se pomalu pohybovati ve zděděných kolejkách, vytvořených tradicí velkých stran, a lze pomalu se přizpůsobovati novým požadavkům; kde stran je mnoho a vládne velká jejich roztříštěnost, má to brzy za následek značnou kolísavost vlády, podléhající rychle a často změněným impulsům nejrůznějších stran, které svůj *egoism stranický* hledí uplatňovati zvýšeným vlivem na státní správu; stát takový nevychází ze stálého experimentování, jak přemoci *egoism stranický* v zájmu řádné vlády a jak přemluvit strany, aby aspoň v určitých věcech nejvyššího zájmu státního byly za jedno. Překonat odpor stran není pro vládu vždy snadným úkolem; všechny strany politické trpí důkladným *doktrinarismem*, jsouce ustavičně ve vleku utkvělých myšlenek a hesel; přepjatým doktrinarismem škodí řádné vládě státu, když často proto, aby některá strana politická z ohledu na své voličstvo učinila zadost nějakému utkvělému heslu svého stranického programu, obětuje výhody, jsoucí v zájmu celého státu, svým úzkým zájmům stranickým. Zájem strany klade se na místo všeobecného zájmu státního, a o tom, co jest straně nepohodlné nebo nepřijemné, strana pak tvrdí, že jest to *protistátní*, a zavrhuje to zapomínajíc, že ohled na nejvyšší státní účely má zůstati předním a trvalým měřítkem každé politické činnosti. Vytváří se sobectví stran, z nichž každá z ohledu na své voličstvo hledá jediné svůj prospěch; *egoism stran* škodí státní správě, ačkoli zase žádná se stran nezapomene ujišťovati, že jí jde nejprve o vlast a potom teprve o stranu. Správa se zpolitisuje. Podle svého programu určuje si politická strana poměr svých požadavků k všeobecným účelům státu a hledí *prohlásiti své programové požadavky současně též za účely celého státu*. Snaha politické strany nese se k tomu, aby nastaly přiměřené *změny* v státním zřízení podle jejího programu. Politická strana snaží se své *zvláštní* stranické účely prohlásiti *zákonem* za úkoly *celého státu* a podle toho změnití právní řád státu. S tím souvisí, že dnešní právní předpisy, upravující celý řád státní, bývají stále a stále jen výsledkem *konkurenčního zápasu* politických stran; zákony jsou výsledkem konkurenčního boje o *kompromis*. V moderní demokracii přiznává se podle státovědecké nauky poslední doby této možnosti *kompromisu* zvláště vynikající význam. Právě *kompromisem* uchrání prý se demokracie před bezohledným násilím většiny a zažehná na obzoru jsoucí diktaturu.

Podle starší státovědecké nauky byly strany politické, praví autor, líčeny vždy jen jako pouhé útvary *společenské*, nikoli jako zařízení právní nebo závazné instituce *práva státního*. A vůbec parlamentnímu právu podle starší nauky jest prý neznám pojem politické strany: činitelem právním, juristickým, jest pouze parlament ve své *celosti*, v celku, nebo jednotlivá jeho komora, dolní nebo horní; také ústavy států znají jako předepsané *činitele ústavní* jen presidenta republiky, ministry, poslance a voliče, takže politické strany jsou jen *mocenskými*, faktickými činiteli v životě státním, nikoli však činiteli právními. Poslanec jest *právně zcela nezodpovědný* za své hlasování proti své politické straně a jeho mandát jest *právně* se strany voličstva zcela neodvolatelný, i kdyby poslanec voličům svým jakkoli se byl zavázal, že v případě nesouhlasu s nimi mandátu se vzdá. Závazek takový byl by právně nevynutitelný a pro soud lhostejný. Jako celek společenský politické strany nejsou nikterak *organicky* uzavřeny; trvá stále přebíhání straníků ze strany do strany, stále kolísání a kolotání neboli *fluktuace*. Politická *fluktuace* vládne u nás při volbách jen co se týče voličů. *Poslanci již volně přebíhati nemohou*. Přísná disciplína strany žádá od poslance stále příslušenství ke straně i v otázce jeho hlasování. »Zavedena tak byla soustava strnulosti: poslanec musí hlasovati podle toho, jak vedení strany kázalo, nesmí míti vlastního a lepšího politického osobního přesvědčení. Poslanec, jenž by proti své straně hlasoval, bude ze strany vyloučen a *volebním soudem* zbaven svého mandátu« (str. 16). »Myslílo se, že zárukou *nestrannosti* volebního soudu bude, když tento tribunál bude volen sněmovnou *poslaneckou*. Bude-li však soud volen, nezlepší se nikdy mnoho. Volený soudce nebude vynášeti rozsudky, nýbrž prokazovati služby. Rozmyslí si, když v poslanecké sněmovně do volebního soudu volí se *podle klíče* jednotlivých politických stran a když tedy za člena tohoto tribunálu zvolen byl právě jen *určitou* politickou stranou, aby ve svém budoucím rozhodování postavil se proti straně, která jej tam zvolila. Lepší by bylo, osadit volební soud nejvyššími soudci z povolání, kdež pak *nejvyšší soud* sám podle zcela zvláštních přísných podmínek určil by toho, jenž ze zcela oprávněné ctizádosti na nejvyšší místa soudcovská hodlá kandidovati. Nesesaditelnost soudcovská nechrání sice proti určitému způsobu odvislosti od ministra, zastupujícího určitou politickou stranu vládní většiny, ale tato odvislost nemůže nikdy býti tak veliká, neboť za porušení soudcovské neodvislosti jest ministr spravedlnosti parlamentu odpověden a uplatňování ministerské odpovědnosti, i když děje se pouhými interpelacemi, může se státi naproti celé vládě zbraní velice ostrou. Naproti tomu za nálezy soudu volebního není odpověden nikdo. A právě tento nátlak *většiny* poslaneckého klubu na přesvědčení jednotlivého poslance a vnucování jemu mínění většiny pod hrozbou ztráty mandátu musí u nás dnes odraditi a odstrašiti hlavy samostatně myslící od politické činnosti. K čemu tvořiti si vlastní úsudek, když klubovní většina závazně rozhodne, jak se má hlasovat? Z toho rozmáhá se pak neúčast, nedostatek snahy a zájmu i pocit *neodpovědnosti* v našem životě veřejném« (str. 17).

V druhé kapitole »Politické strany součástí ústavy« seznamuje autor čtenáře především se stanoviskem teorie t. zv. *normativní*, jejímž hlavním představitelem je u nás profesor Masarykovy university v Brně Dr František Weyr. Demokracie znamená podle své základní myšlenky *panství lidu nad lidem*. A poněvadž moderní demokracie spočívá zcela na politických stranách, které vystupují dnes ponejvíce ve formě zcela *volných sdružení*, nemajíce namnoze zcela žádné právní existence, a jímž přece náleží podstatný díl účasti na tvoření vůle státní, neboť *připravují přece směřodatně* onen pochod, jímž berou se práce sněmovní, a dávají podnět k sněmovní činnosti, vyskytuje se úsilí, *aby i strany politické byly právně zařízeny jako řádný činitel ústavní*, aby jejich zřízení bylo upraveno také právně; strany politické nechť stanou se *těž ústavně* a správně tím, čím dávno jsou ve skutečnosti, fakticky: *strany politické nechť stanou se řádnými orgány pro tvoření se státní vůle!* S tohoto hlediska vyskytují se dokonce dnes i návrhy, aby *těž vůdcové stran opozičních* placení byli z prostředků *státních*, stejně jako vůdcové stran vládních, kteří jsou právě ministry. *Oposice, státem placená*, byla by nejlepším svědectvím toho, že i strany opoziční jsou *ústavně nutné* orgány státní, sloužící k lepšímu projednávání všeobecných záležitostí státních. Vlastně by prospěch demokracie žádal *úplné zestátnění politických stran* a platit

vůbec jejich (a to i opoziční) jako *úředníky státní*. »Obtíže pro *racionalisaci moci* jsou v dnešním veřejném mínění dosud značné a vydat soustavu státní administrace v ruce *zákonem* organizovaných politických stran podobně jako v zákonodárství, zdá se dosud být na pováženou« (str. 20). »Kdyby se od stran politických žádalo, že mají být pouhým nástrojem jedině *všeobecného* zájmu státního a *solidarity* všech zájmů *celého* státního společenství, znamenalo by to, že ideál, to, co má být, vydává se za skutečnost, to, co jest. Ideálem mělo by být, že strany mají být nástroji zájmu celostátního, ale ve skutečnosti tomu tak *není* a pro realistické nazírání není nikterak třeba z politických důvodů skutečnost idealisovati. Jest pouhou ilusí mysliti, že by mohl být nějaký *všeobecný* celkový zájem, stojící nad stranami a nad zájmy různých skupin, že by se snad mohla vytvořiti nějaká všeobecná solidarita zájmová *všech* skupin bez rozdílů náboženských, národnostních, třídních« (str. 21). Nauka o tom, že politické strany mají podle *zákona* býti nutnými ústavními činiteli a přímo součástí ústavy státu, jde podle dnešních našich představ příliš daleko, praví autor. Politické strany musily by zákonem býti organizovány jako samostatné *právnícké osobnosti*, jako zvláštní veřejnoprávní korporace s donucovacím rázem a donucovací mocí. Každý občan po zákonu již byl by nucen vstoupiti do určité politické korporace a býti po zákonu závazně jejím členem, tak jako když každý občan státní musí míti v některé obci po zákonu své právo domovské. Změna politické strany byla by hodně znesnadněna. Jen pro občana jeho po zákonu *povinné přiznání se ke straně* přinese další vázanost a nesvobodu. I když volič bude *po zákonu vázán* býti členem určité politické strany, jest přece nemožna nějaká záruka, že volič také při tajných volbách svoji stranu bude voliti. Nucení voliče, aby podle *zákona musil* být členem některé politické strany, podporovalo by zbytečně stranickou neupřímnost. »Zestátnění politické strany tak, jak *zestátnění politických stran s monopolisací státní moci* v ruce jediné strany, jest provedeno v Itálii a přísně uzákoněno v Rusku, jest v jiných státech velmi těžko, neboť není k tomu všude týchž všeobecných společenských podmínek. Ostatně výsledků onoho zestátnění radno jest ještě vyčkati« (str. 26). Ve většině států prozatím stačí podle autora ponechati politickým stranám *dosavadní* jejich úlohu, totiž aby před volbami předkládaly lidu své programy, rozdělily lid podle nich a též doporučily mu vhodné kandidáty. Hlavní užitečnost a význam *stran politických* spočívá v tom, že mají připravovat program pro sporné otázky, o kterých voličstvo má vyjádřiti své mínění, a že mají mu navrhovati kandidáty pro volby. V tom je také podle současné nauky ospravedlnění jejich existence. Obranu proti zneužití skutečné moci politických stran mohou poskytnouti jen prostředky čistě duševní: poctivost straníkův a čistota vůdců!

Pokud jde o *vládu parlamentní*, již jest věnována kapitolka třetí, jsou hlavními jejími zásadami: kolektivní, společná odpovědnost politická celé vlády sněmovně; ztrátou důvěry ve sněmovně ztrácí vláda úřad, rovněž tak jednotlivý ministr; všichni členové vlády jsou podřízeni jejímu předsedovi, jenž je náčelníkem celé moci vládní a správní a jejím představitelem naproti národu a lidu. Zásada *parlamentarismu o vládě většiny* se ruší, když strana, dosáhnuvší při volbách většiny v národě, bez přičiny se zdráhá převzít vládu nebo odpírá podporu dobré vládě, stojící nad stranami. »Na takovou zdráhavou, byť sebe větší stranu, parlamentarism stejně spoléhat nemůže, protože strana, jež není si vědoma své politické odpovědnosti, nedovede žádné vládě být oporou nutnou a tak pevnou, aby vláda mohla jednati co nejlépe v zájmu celého státu« (str. 32). Obavy o výsledek příštích voleb určují však často i jednání politických stran, u vlády a ve vládní většině jsoucích. Za nezbytnou součást parlamentního inventáře pokládá se oposice. Oposice důsledná a obratně vedená znamená nepochybně záruku i ochranu naproti špatnému vedení vlády, ale přináší zase nebezpečí, že příliš snadno může jí býti zneužito k účelům stranickým, k pomstě za osobní hořkosti a ke křivému obviňování při vyřizování různých osobních účtů. Snadno může využívat lidových vášní a oblíby davu k účelům několika vůdců. Toto nebezpečí mírněno jest jen tím, že oposice sama stojí zase pod kontrolou *sněmovní většiny*, tisku a veřejného mínění národa. Nebezpečí, že by oposice mohlo býti zneužíváno, k účelům osobním, míněno je také dále skutečností, že v případě jejího úspěchu musí být každé

chvíle připravena převzít *sama* vládu na místě vlády poražené. Vyhlička na to, že jednou sami v úřadě budou musít *provádět*, co navrhovali, povede všechny vůdce oposice již za jejich opoziční činnosti k strážlivosti a umírněnosti. Oposice musí však býti spořádaná, t. j. musí stát pod *pevnou disciplínou* svých vůdců, jako strany vládní stojí pod vůdcovstvím vlády. »Bez skutečných a schopných vůdců bude oposice prázdným řečením; vůdcové nesmějí jimi býti pouze podle jména, nýbrž musí pevně držeti v rukou celou *organisaci strany*« (str. 35). Vůdce oposice nemá zbytečně křiviti a mařiti dobré úmysly vládnoucích ministrů, nemá se dát propůjčovat k tomu, aby za každou cenu odporoval pokroku zákonodárství, jenž jednáním ministrů má být uskutečněn; má spíše snažiti se jen o to, jak při každém projednávaném předmětu co možno zajistit volnost slova a otevřenost debaty; je-li toto zajištěno, může směle pomoci ministrům a usnadnit jim práci s pokrokem dobrého zákonodárství, byť i se svého stanoviska neschvaloval všech opatření vládních. Vůdce oposice má být vždy vybírán již podle svých vynikajících vlastností osobních, aby byl způsobilým převzít jednou předsednictví vlády pro případ, že by oposice dostala se k moci a byla nucena sama převzít zřízení státních a vládních záležitostí. »Vůdce musí jednak vynikat pevností a energií, aby ovládl a znovu vždy získal podporu zástupu svých přívrženců, jednak musí jako *příští ministerský předseda* vynikat rozvahou a znalostí věcí státních, které v příští vládě má opatrovatí«.

»Tohoto úkolu *není* sobě oposice vždy vědoma« (str. 35). Hlavní ohled, který menšina naproti většině má zachovávat, jest ten, že menšina nesmí pracovat terorem, že nesmí sáhnouti k *obstrukci*. Obstrukce *technická*, mařic vytváření sněmovní a státní vůle, ničí smysl a ducha jednacního řádu sněmovního; není však za všech okolností zavržitelná, neboť často bývá jen prostředkem, kterým menšina vzpírá se bezohlednému panství většiny za tím účelem, aby sněmovní vůle naklonila se ve směru kompromisu mezi většinou a menšinou. Taková obstrukce nechce ještě za každou cenu znemožniti tvoření sněmovní vůle, nýbrž vzpírá se pouze tomu, aby majoritní princip nebyl ztotožňován s *bezohledným* panstvím většiny. *Násilná* obstrukce znamená porušení předpisů zákona *trestního*; jest prostým terorem. Náchylností k teroru netrpí však jen strany opoziční nebo jen sněmovní menšiny; práci terorem často pozorovati jest též uvnitř *vládních stran většinových*. Proti obstrukci a teroru čelí návrhy platiti *vůdce oposice* ze státní pokladny týmž služným jako *státní ministry*: neměli by pak zájmu na protahování a rušení parlamentního jednání, neboť stali by se po zákonu nutnou součástí vládního stroje. »Se stanoviska etického, mravního, dosti těžko dal by se podobný postup odůvodniti; spíše ještě s hlediska praktické politiky. Jsou strany politické, které jsou *oposiční ze zásady*, jsou proti všemu, napřed, nakonec a na *vždycky*. Platit jejich vůdce jako *ministry*, aby uznalo se, že i oposice má státní úkoly a že se má účastnit jednání sněmovních v zájmu lepšího vedení záležitostí státních, nemělo by asi na jmenované strany politické valného vlivu« (str. 37).

Na kapitolku o vládě parlamentní navazuje kapitolka o úpadku parlamentarismu. Kladou se otázky, zda parlament je dnes vůbec ještě nástrojem upotřebitelným, a s tím zase souvisí další úvahy o oprávněnosti dnešní *parlamentní demokracie*, neboť když demokracie bezprostřední není uskutečnitelná, jest *parlamentarism* dnešní své podoby jediným činitelem a nositelem myšlenky *demokratické*. Strany krajní pravice jako krajní levice svorně princip parlamentární stále rozhodněji odmítají; na jedné straně volá se po diktatuře ať jediné silné ruky, ať určité početné třídy, na druhé straně volá se stále hlasitěji po řádu zastoupení *stavovského* jakožto žádoucí reformě parlamentarismu. Vytýká se, že sbory zákonodárné jsou *přespříliš početné*, mají příliš mnoho členů a ve shromáždění tak početném není dosti klidu k věcnému uvažování; vládnoucí volná diskuse v dnešních sněmovnách jest dnes hluchá, nikoho nepřesvědčí, nevzbuzuje zájmu, roztahuje se do nekonečna, rozvláčné, politicky a stranicky zabarvené úvahy oddalují věc, kde třeba rychlého rozhodnutí, malicherné rozhovory zdržují hlasování a stále uvažování jen kazí činnost; nedostatek řečnických talentů v parlamentě všeobecného hlasovacího práva a neschopnost řečníků vyjadřovati se krátce, když mluví především pro tisk své strany a pro její voličské místní organizace, přispívají podstatnou měrou k poklesnutí zájmu o jednání parlamentu

a tím i ke klesání jeho vážnosti; postupně, jak zhoršují se *metody parlamentární* jak co do délky a obsahové jakosti pronesených řečí, tak upadá stejnou měrou i autorita předsedů sněmovního shromáždění atd. Hledají se tedy přímo prostředky za účelem omezení nesmírné zákonodárné plodnosti; požaduje se možnost, aby voličové mohli sesazovati poslance, je *odvolávati* a zbaviti se jich v případě, když by se podle mínění voličstva neosvědčili; volá se po zavedení *referenda*, po *lidové iniciativě* neboli iniciativě lidu atd. Autor dospívá k tomuto závěru: »Důkaz, že současný parlamentarism nebyl by již schopný dalšího zlepšení ani způsobilý přiměřených oprav, podán nebyl. Není tedy třeba hned celý parlamentarism odhazovati již jen jako nepotřebnou součást moderního státního organismu. Ovšem dosavadní porady a návrhy literatury, schůzí a mezinárodních sjezdů neměly dosud výsledku. Veškeré dobře míněné reformy musily by patrně začíti u základů *řádů volebních*. Začít však od základů řádů volebních a práva hlasovacího, k tomu ani ve státech demokratických se silnou vládou nebude odvahy« (str. 48).

Poslední kapitolku věnuje autor nauce o parlamentu korporativním. Vedle sněmovny poslanecké má býti »*profesionální senát*«, jenž byl by odborně složen ze zástupců určitých korporací, komor, zájmových organizací, družstev, syndikátův a společenstev, tak že by nastoupilo »zájmové či odborové tvoření se sátní vůle«. Senát jakožto hospodářský parlament by tvořil *odbornou státní vůli*. Pracoval by odborně zákonodárné předlohy, byl by sborem pro podávání znaleckých dobrozdání a vůbec sborem poradným pro sněmovnu poslaneckou. Aby spolupráce senátu mohla být účinnou a odborná jeho váha dostatečnou, musil by mít senát naproti usnesením sněmovny poslanecké *veto suspensivní*, t. j. možnost usnesení sněmovny poslanecké zadržeti a výkon usnesení oddáliti. »Kdyby senát měl pouze informovat sněmovnu dolní, byla by ve skutečnosti pak pouze jediná komora zákonodárná, jíž by zůstala sněmovna poslanecká, kdežto senát by sklesl na pouhou poradní *zákonodárnou komisi*. Nebylo by již soustavy dvojkomorné, obyčejně tak vychvalované; ale na pravomoc pouhé zákonodárné komise byl by senát přece jen příliš drahý sbor; k čemu udržovat ještě senát, když na jeho informativní úkoly zcela dobře by stačila prostá zákonodárná komise?« (str. 51). Než i prakticky parlamentu hospodářskému naskytovati se budou také obtíže těžko překonatelné; a tak i ze sboru, myšleného původně jako zastoupení *hospodářské*, na konec stane se zase všeobecné shromáždění *politické* pro řešení všech národ zájímavých otázek, v němž zase utvoří se čistě politická většina a menšina, budou zase bojovná hlasování a ostré opoziční zápasy. Nadto uvnitř parlamentu hospodářského pak ostrost zájmových sporů jistě bude ještě *stupňována*; každý člen korporace jistě trpce by to vyčítal, že sdružení on se nestará ani o jeho zájmy. Vyrovnávání sporů a protiv bude se musiti na konec svěřiti zase nějaké autoritě *neodvislé* od zájmového stanoviska a stavovských třenic. A touto autoritou naproti stavovskému hospodářskému senátu může se na konec zase státi obyčejný *lidový parlament*, všeobecný a politický, čili prostá sněmovna dolní, zvolená všeobecně podle *politických stran*, nikoli podle zastoupení zájmového korporací stavovských. Ostatně i v hospodářském parlamentě či senátě hospodářském bude se musiti na konec také rozhodovati *prostou většinou*, má-li se vůbec dospěti k nějakému usnesení, které by utvořilo jednotnou vůli shromáždění. Mnohem závažnější jest ještě však námitka, poukazující na čistě *praktickou* obtíž, jak určití společenské skupiny, které zastoupení zasluhují, a podle jakého měřítká vyměřiti jim přiměřené zastoupení? Mimořádná obtíž spočívá pak ve *způsobu*, jakým oni zástupci stavů mají být povolávání. Konečně ani při parlamentu hospodářském není žádné záruky, že úroveň sněmovního života se povznese; naopak může nastati nebezpečí, že úroveň ve složení parlamentu ještě poklesne. »Uvedené námitky odpůrců parlamentu hospodářského ukazují, že přece jen jest lépe ponechat dnešní *všeobecný parlament politických stran*. Vždyť dá se také zlepšiti« (str. 57). A. Klimt.

Z A P L A T I L J S T E J I Ž P Ř E D P L A T N Ě ?
POUKAŽTE JEŠTĚ DNES! NENECHTE SE UPOMÍNAT.
